

A közíró újabb intelmei

BALOGH EDGÁR: TÁJ ÉS NÉP
(ÖTVENKÉT JEGYZET ELŐBESZÉDDEL ÉS TOLDALÉKKAL)

Ezek az írások a szerény igénnyel állanak elénk, hogy ne tekintsük őket egyebeknek vázlatos följegyzéseknél. Mégis, amint egyre jobban belefeledkezünk az olvasásba, észrevétlenül szívünkbe lopják magukat. A romániai magyar valóságnak mindig csak egy-egy kis szegmentumát kapjuk a jegyzetekben, de ezek a mozaikok végül összeállanak, egymás mellé rendeződnek: képet adnak az erdélyi világról, összefogják a népéért felelősséget érző közíró legfontosabb gondolatait.

A kötetben található írásokat a Sütő András szerkesztésében megjelenő marosvásárhelyi Új Élet című képeslap közölte 1974–76-ban. Hogy milyen fontosnak tartotta és tartja Balogh Edgár ezt a sorozatot, az nyilatkozataiból is kiderül. Éppen a Tiszatájban (1976 szeptemberében) az „intellektuális zártságból” való kitörés szándékával hozta összefüggésbe az Új Életben olvasható cikkeket. Az intellektuális erő a tömegektől, az „általános építéstől” elszigetelve „laboratóriumi érték” csupán. Az Élet és Irodalomban pedig (1979. 47. sz.) ezt válaszolta nemrég: „Az újnugatos betörés csakugyan akadályokat ébresztett bennem, mert olyan ideológiai folyamatot nyitott meg, amelyben szerepet játszott a szülőföldtől való eltávolodás. Legalábbis egy ideig. Bizonyos mértékig ezeknek a fiataloknak szólt Táj és nép című kötetem, amelyben a Fekete Gyula említette kötődéseket igyekeztem a mai körülményeink között tudatosítani.” Az író, túl a hetvenen, „Nébó-hegyi figyelőjéről” ma is „a köz kérdéseiről” beszél legszívesebben. Az ismétléstől sem riad vissza, mert látja, hogy igenis szükség van egy élet tapasztalatainak újrakimondására. Nemcsak az örege-déssel jár tehát az egyszer már voltakra való szüntelen visszatérés. Maga Balogh Edgár mondja: „Nem is bánnám, ha egyszer már feleslegessé válnának a szinte kíséretemmé vált jelszavak, s rám pirítana valaki: ejnye, régen megoldott talányokkal ne traktáljuk egymást!” Nehogy azt higgye valaki, unalmas prédikációkat tartalmaz ez a könyv. A fiatalokhoz szól elsősorban Balogh Edgár, tudja, izgalmasan, érdekesen kell szólnia. Gyakran a fiatal olvasó szemszögéből próbálja jegyzeteit ellenőrizni: egy-egy fordulat után (például: „Ifjúkoromban... a diákmozgalom sátorozásai, vándorlásai, táborozásai során...”) aggályoskodni kezd: nem hagyja-e itt abba a fiatal olvasó a „szöveget”? A közíró, a tudós lírája szemérmes líra ugyan, de észrevehetően ott bujkál minden írásban. Amikor például a Román Televízió magyar adásában Bodor Pál a hétfalusí csángók férfitáncát, a boricát kommentálva népszolgálatról beszél (szégyen ide, szégyen oda), elsírja magát.

Igaza van Pálffy G. Istvánnak: a Táj és nép „parainesiszerű rövid elmélkedéseket” tartalmaz. Valóban, aki egész életén át a „világpolgároskodással” szemben a szülőföldkultuszért küzdött, aki az elidegenedéssel szemben a népszolgálat elvét állította, joggal foglalhatja össze erkölcsi tanításait. Nem először, mivel Balogh Edgár erkölcsi posztulátumát már az *Intelmeik* című kötet (1972) megmutatta. Jó néhány gyakorlati kérdésekre vonatkoztatott axiómát találunk a Táj és népben is. Az egyik legfontosabb például így hangzik: „A történelmetlen ember nem ember, csak biológiai állag, s utódaiban is csak akkor lesz emberré, ha társadalmi tudatát történelmileg alakítja ki, az emberi múltat sokszorozva újabb századoknak.” A múlt a tájban is jelen van mindenütt, a táj az előttünk jártak nyomaival tele. Hosszú a sor, mely a jellegzetes, a követelményekre utaló Balogh Edgár-i kifejezéseket tartalmazza. Néhány példa csupán: *hazai kötődés, népi-nemzeti jelleg, honi kötés, honi gyökérverés*. Benedek Elekkel kapcsolatban „a tájért-népért való közügyi fellépés irodalmi áttételét” emeli ki. A félreismerhetetlen megfogalmazásból még egy-kettő izelítőül: „a talponjárás szerezte közvetlen táj- és népismeret megizlése”, „táplál-

kozástudományi honismeret". Mindegyik jegyzetből már az első sorok után kiderül, hogy mi „megbeszélésünk tárgya”? A stílusjegyek mellett így az előadásmód is összetéveszthetetlen.

Balogh Edgár legszebb gondolatait, legsúlyosabb mondatait hosszan idézhetnénk. A gondolatok nemessége mellett mindig ott van az érzelmek őszintesége is. Mennyi szeretet van ennek a könyvnek minden sorában — tájnak és népnek milyen spontán szeretete. A felelősség is nagy: „*Mi ennek a világnak nemzetiségünk létevel és virulásával tartozunk.*” A szerző nem véletlenül hangsúlyozza így a legfontosabb örökség, az anyanyelv művelésének fontosságát: „Táj és nép egybekapcsolója mindenki számára az anyanyelv.” A hazafiság nem „lebegő fogalom”. Balogh Edgár könyve — a korszerű nemzeti, nemzetiségi tudat formálását is segítve — tucatnyi példával igazolja ezt. Az életből vett példákért pedig igazán nem kell Balogh Edgárnak a szomszédba mennie. Együtt él és lélegzik a tájjal és a néppel, elméletei nem a szobatudós elefántcsonttoronyában születnek, és nem is elegáns külföldi szállodákban. Ő talán valóban elmondhatja: valahol otthon van a világban.

Ismeretterjesztésnek is példaadó ez a könyv, a jegyzetek információs értéke nem lebecsülendő. Ha a műemlékekről ír Balogh Edgár, akkor népszerűsíti B. Nagy Margit kitűnő könyvét. Máskor a Korunk-galéria Kós-dokumentációjára hívja föl a figyelmet, s már sorolja is a Kós Károly tervezte házakat. Így illusztrálja az „épületek jelbeszédét”, a minden nemzetiség számára „közös tájnyelvet”. Itt Szabó T. Attila grandiózus vállalkozásának értelmét, jelentőségét magyarázza, amott a Kriza-féle Vadrózsák szerzői joga izgatja. Kányádi Sándor szász fordításaitól a történészek (Jakó Zsigmond, Csetri Elek és mások) tevékenységéig sokféleképpen érzékelteti Balogh Edgár azt a munkálkodást, mely hagyományörzés és jövőteremtés is egyben. Mert akinek nincs múltja, annak jövője sincs.

Sokan szóvá tették már azt a fantasztikus aktivitást, optimizmust, szervezésre, kezdeményezésre mindig kész magatartást, ami Balogh Edgár egyik legjellemzőbb vonása. Hogy utópiára is akadunk néha? Annyi baj legyen. Nyugtasson meg bennünket az, hogy Balogh Edgárnak szép álmai vannak. Nem csodálkozhatunk azon sem, hogy a közírás „nagy öregje” olykor megvalósult jelenként mutat be olyan dolgokat, melyek legföljebb csak a jövőben rendeződnek majd véglegesen. Az eszményi jövő ideje a XX. századi ember életében aligha jön el. Ami számunkra jövő, az inkább jelenünkhöz hasonlítható, mint az elképzelt ideális jövőhöz. Érthető hát a csöppnyi türelmetlenség: aki kora ifjúságától kezdve erre az eszményi jövőre tett föl mindent, minél többet szeretne abból saját életében megvalósulva látni. (*Dacia Könyvkiadó.*)

OLASZ SÁNDOR

Móra Ferencre emlékezik Duka Marci

Tóth Béla ebben a könyvében (*Móra Ferenc betűösvényein*) úgy vezet végig Móra Ferenc szegedi pályaszakaszán, hogy megidézi az esztendőknek egy ma is élőként föltételezett tanúját. Az ilyen fikció számos írónak nyújtott már kitűnő lehetőséget arra, hogy neves személyiségek életének regényes krónikáját megírja. A kortárs szem- és fültnáú egykori személyes élményei fölelevenednek öregkori visszaemlékezéseiben, de megvalósulhat egykori énjének, a rajongott vagy kritizált, legalábbis figyelemmel kísért „nagyember” jellemének, magatartásának bíráló-kegyeltes fölülvizsgálata is. Olyan lehetőségek nyílnak az író számára, amelyek biztosítják műve „tárgyi” hitelességét, az elmúlt idők korhangulatát; az emlékező jellemének és a már elhunyt neves személyiségről fél évszázada formálódó véleményének sajátos ötvözetbe olvasztását is megengedik. Az életrajzi regények szerzői nem is vélet-